

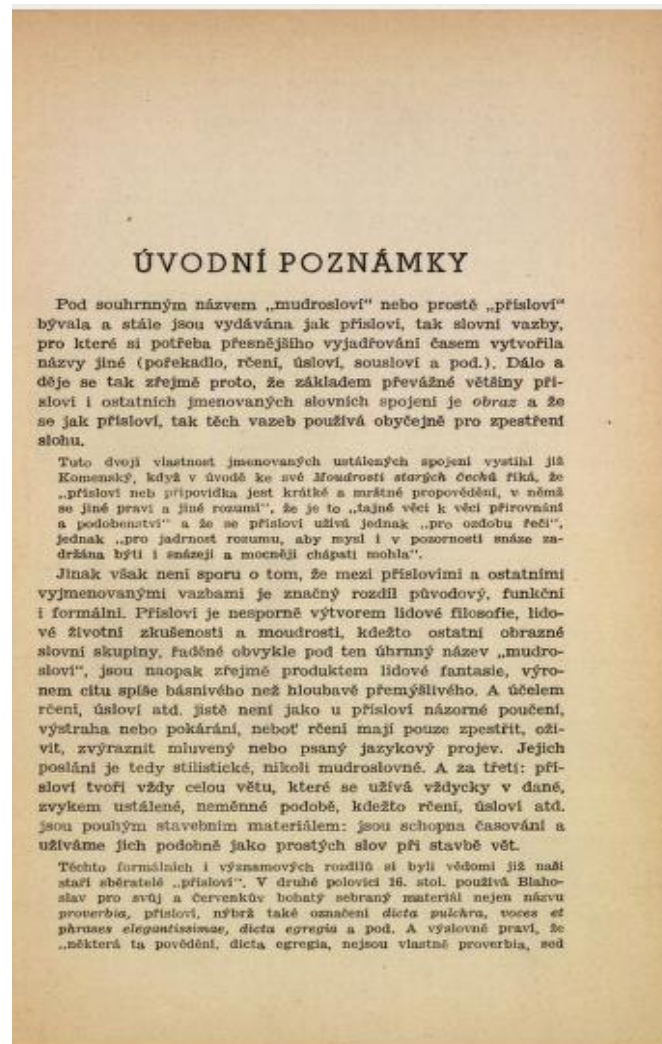
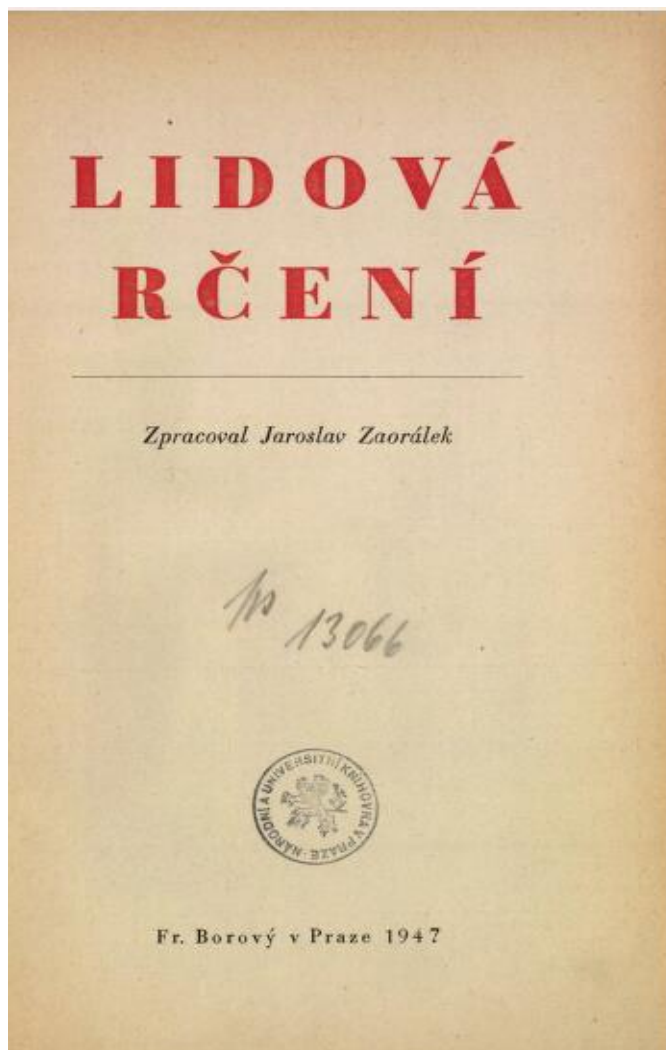
Frazémy a slovníky

Zaorálek: *Lidová rčení*

Slovník české frazeologie a idiomatiky (SČFI)

Zaorálek: *Lidová rčení*

1. vydání 1947, 2. vydání 1963, 743 s.

Zaorálek: *Lidová rčení*

rčení = IF spojení, ve starších sbírkách přísloví a pořekadel Komenského, Dobrovského, Čelakovského

3 abecední slovníky rčení, přirovnání, synonymní soubor rčení

1. díl: 14 000 hesel (substantivní), heslo: varianta, stručný výklad (expresivní, nepřehledný), zkratka zdroje

2. díl: 30 000 hesel (abecedně podle slova za *jako*)

3. díl: věcně uspořádané výrazy z prvních 2 dílů, 14 000 výrazů podle centrálního významu (synonymní soupisy)

rejstřík starých, nářečních a slangových slov

nedostatek práce: minimum informací o skutečném úzu

Slovník české frazeologie a idiomatiky

1. vydání Academia: 1. díl – 1983, 2. díl – 1988, 3. díl – 1994

2. vydání Leda: 2009

doplněné a modernizované vydání

přidán 4. díl – Výrazy větné, 2009

příprava elektronické podoby

5. díl – Onomaziologický slovník, 2016

Autoři

Prof. PhDr. František Čermák, DrSc., doc. PhDr. Jiří Hronek, CSc.,
PhDr. Jaroslav Machač a kolektiv

vznik od 60. let na půdě FF UK, později se podílelo lexikologické
oddělení Ústavu pro jazyk český

původně jako příručka

nyní cílem předložit veřejnosti oblasti české idiomatiky a frazeologie

Materiál

základní třídění podle vazby jednotlivých slovních druhů a jejich rozvržení do dílů

abecední řazení

shodné s prvním vydáním + 500 nových hesel

celkově 16 790 hesel z původního vydání, dalších 10 000 hesel doplněný díl

ustálená celonárodní frazeologie a idiomatika 2. pol. 20. století

součástí také výrazy cizí či mezinárodní

slovník neobsahuje výrazy individuální a termíny

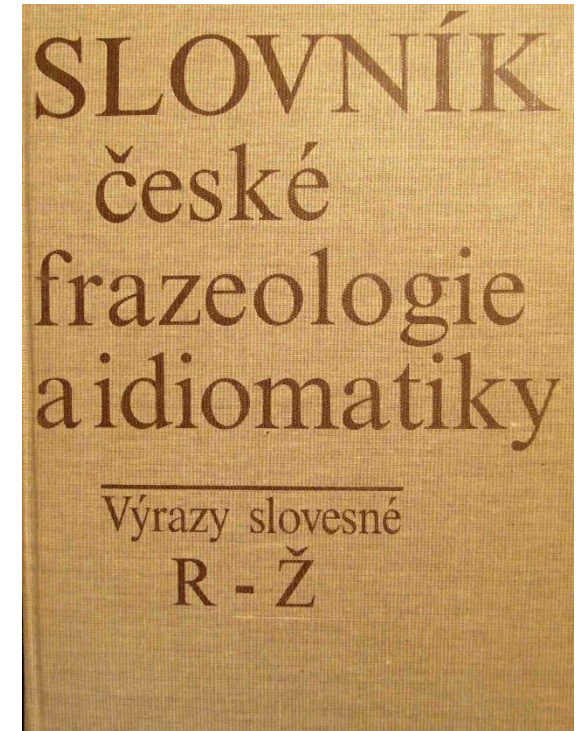
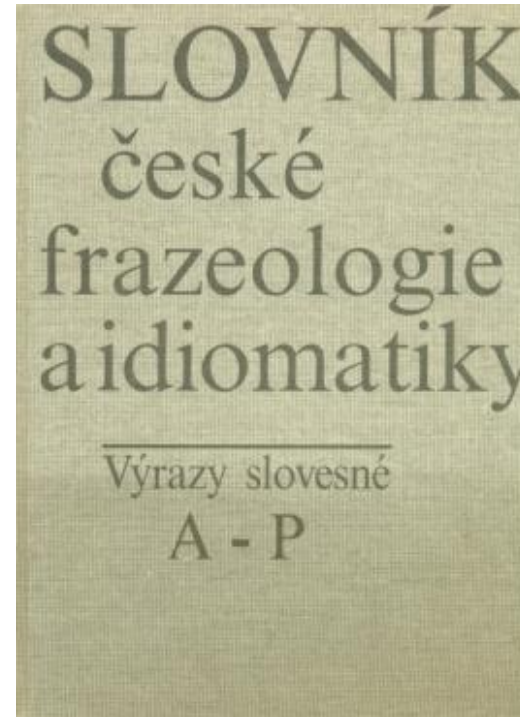
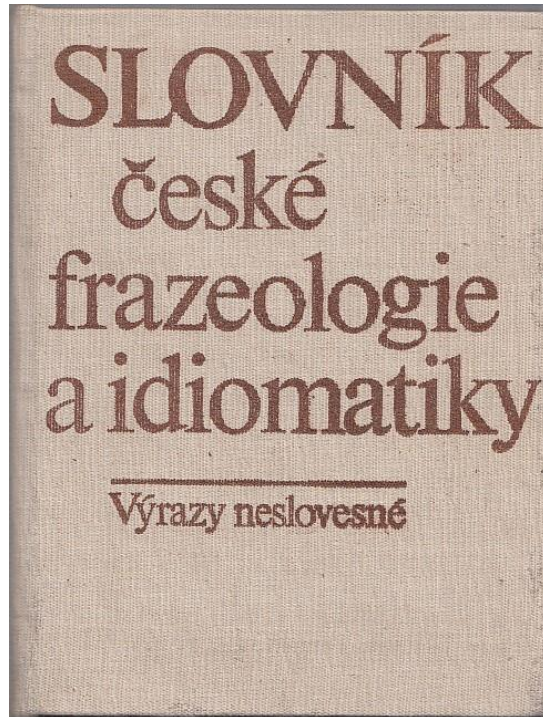
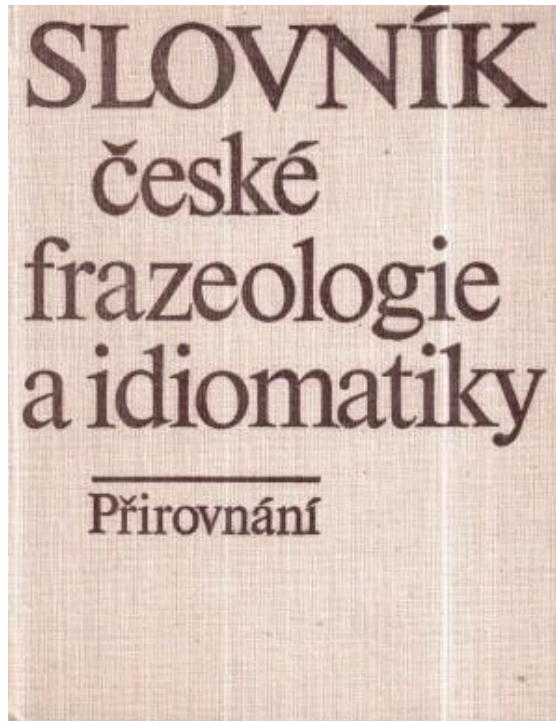
starší výrazy jen tehdy, vyskytují-li se v dosud čtené literatuře

hlavním kritériem výběru frekvence užívání

FRAZÉM = ustálené minimálně dvouslovné spojení s anomální kolokabilitou po stránce formální, výrazové (alespoň 1 složka má jedinečnou funkci neodvoditelnou z významu tvarů)

IDIOM = ustálené minimálně dvouslovné spojení s anomální kolokabilitou po stránce sémantické a funkční; není rozložitelný na jednotlivé části
typická metaforická povaha, sémantický posun (ne vždy)

První vydání

1. vydání

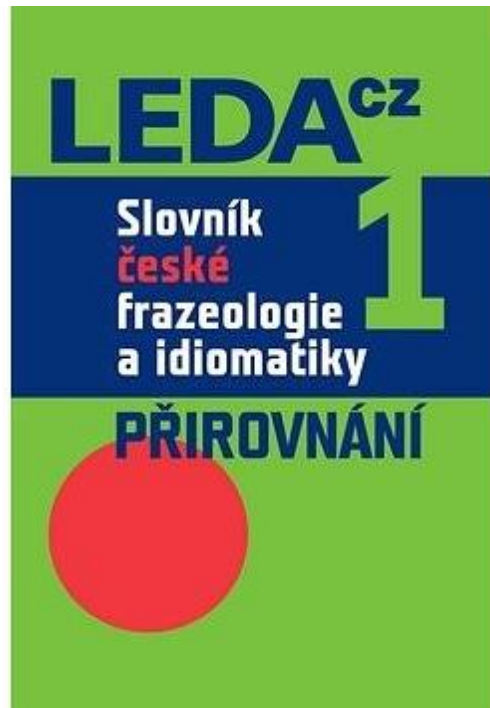
svazky fungují relativně samostatně

Přirovnání: 2050 heslových statí (hesel) plných, asi 350 redukovanych a řada odkazů

Výrazy neslovesné: 4039 heslových frazémů; gramatické přílohy mají 743 položek, současně slovník synonymický a překladový, především frazémy nominální (jmenné) a adverbiální povahy, dva soubory složených výrazů gramatických (předložky, spojky, částice)

Výrazy slovesné (2 svazky): celkem 9976 hesel a 9-10 tisíc kvazifrazémů se substantivem abstraktním

Druhé vydání

2. vydání

Onomaziologický slovník: jinak organizovaná a prezentovaná
hesla předchozích svazků

tezaurus české frazeologie

vychází se od významu jednotlivých hesel

první onomaziologický slovník národního jazyka

slovo

Přirovnání

být° čistý j. slovo boží

(kol; nepřizn, důraz) **0 1, 2:** ot, neg, imp, imp
neg; **2 též:** 1. sg, pl

1. (Člověk, obv. po větších a většinou nutných výdajích:) být (úplně) bez peněz; nemít žádné peníze; utratit všechno beze zbytku. **2.** (Člověk, obv. u zkoušky, ve škole ap.): nevědět vůbec nic, neumět uspokojivě odpovědět na (vůbec) žádnou otázku.

■ **S1** být švorc / bez koruny / bez haléře, nemít ani korunu / halíř / floka / vindru, nemít ani na fajfku tabáku **S2** nenaučený, být dutý j. bambus, nemít o něčem ani páru **A1** bohatý, mít peněz j. babek / šlupek, být zazobaný j. sysel, penězi by mohl dláždit, mít těžký prachy, být při penězích **A2** umět, umět něco j. když bičem mrská, mít to v malíčku, sypat něco z rukávu **Cf1** smrdět korunou / grošem, louskat šváby, žít z ruky do huby / ze dne na den **Cf2** hloupý, nerozumět, je blbej j. tágo / patník, mluvit o něčem j. slepý o barvách, vědět starou bačkoru, úplná tabula rasa

Ⓐ ! be cleaned right out, ! not have two pennies to rub together; (not know a single thing / answer) Ⓕ ! ne pas avoir un sou vaillant Ⓖ гол к. сокол; ! ни в зуб ногой

slovo

Výrazy neslovesné

medová slova / slovíčka

(kol; nepřizn) 0 sg

lichotný, úlisný projev vůči někomu, zprav. nepřímý, falešný, s cílem adresáta pro něco získat, zalíbit se mu Medovými s-y se mě snažil obalamutit. ■ S lichotky; faleš; sladká / sladounká slova / slovíčka 2; medové řeči / řečičky; farizejské řeči Cf kulatá slova / slovíčka; hladká slova / slovíčka

Ⓐ honeyed words Ⓔ honigsüße Worte Ⓕ paroles mielleuses Ⓖ медовые речи

slovo

Výrazy slovesné

být° líný° na slovo n. bejt° línej° na slovo

(kol; nepřízn, posm) **0** ot, neg, kond, imp, fut,
1. sg a pl **Adj** líný / línej na s.

(Čl., obv. v kontextu celkové lenosti a lhostejnosti, se zřetelem k jasné potřebě informace od druhého, popř. ostatních ap. :) být líný promluvit (a nezeptat se n. nic neříct). ■ A mít řeči j. vody, nedat hubě zahálet Cf být – líný – promluvit, být líný hubu otevřít, mít kosti v jazyku, být huba líná

Ⓐ be too lazy to open one's mouth, can't be bothered to speak up / ask Ⓝ maulfaul sein

Ⓕ être avare de paroles Ⓖ! (кому-то) лень рот

ОТКРЫТЬ

slovo

Výrazy větné

Slovo na to!

(Čl. ve výzvě vůči druhému v reakci na jeho neurčitý slib, zvl. ve snaze dosáhnout od něj jeho splnění formou čestného slova ap.:) slib mi to opravdu a závazně!; udělejme o tom dohodu a slibme si to! Takže přijedeš na návštěvu nejpozději v květnu. Ale s. na to! ■ S já chci slib od tebe

slovo

Onomaziologický slovník

VĚTNÉ ■ slova nelze odvolat
• Vyřčené slovo nedohoníš.

Zdroje

Slovník české frazeologie a idiomatiky (všechny svazky v obou vydáních)

recenze z Naší řeči

<http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?lang=en&art=7236>

webové stránky nakladatelství Leda

<https://www.leda.cz/hledani.php?findTxt=slovn%C3%ADk+%C4%8Desk%C3%A9+frazologie&fSub=HLEDAT>

1. díl:

<https://ndk.cz/uuid/uuid:f98787e0-331b-11e4-8413-5ef3fc9ae867>

2. díl:

<https://ndk.cz/uuid/uuid:cbb67f90-32d7-11e4-90aa-005056825209>

3. díl:

<https://ndk.cz/uuid/uuid:4de73980-33d4-11e4-8c14-5ef3fc9bb22f>

4. díl:

<https://ndk.cz/uuid/uuid:e8e67950-35d7-11e9-bd2c-5ef3fc9bb22f>